

LIETUVIŠKOS KNYGOS 400 METŲ SUKAKTIES MINĖJIMAS

VLADAS ŽUKAS

Vienas iš svarbiausių kultūrinio gyvenimo įvykių pokario Lietuvoje buvo lietuviškos knygos 400 metų sukakties minėjimas 1947 m. Šio įvykio išvakarėse suaktyvėjo kultūrinis gyvenimas respublikoje — buvo svarstomi neatidėliotini knygų leidybos, bibliografijos darbų sudarymo, spaudos istorijos tyrimų ir kiti klausimai. Antai J. Rimantas¹ ragino sutvarkyti einamąją valstybinę bibliografiją, parengti retrospektyvinį 400 metų knygos bibliografijos veikalą, išleisti lietuviškos knygos istorijos apybraižą, suruošti apžvalginę jubiliejinę knygos parodą, įkurti lietuvių spaudos muziejų, rūpintis bibliologijos specialistų rengimu. Plačią kultūros ir mokslo darbo programą išdėstė A. Venclova². Jis ragino imtis lietuvių literatūros klasikų raštų leidimo ir jų vertimo į rusų kalbą, skelbti tautosaką, spartinti „Lietuvių kalbos žodyno“ leidimą, tęsti „Lietuviškos enciklopedijos“ spausdinimą, rengti marksistinę lietuvių literatūros istoriją, einamosios valstybinės, bendrosios retrospektyvinės ir šakinės grožinės literatūros bibliografijos rodykles. Reikšmingų pasiūlymų pateikė J. Būtėnas³ (dėl klasikų kūrinių leidimo, grožinės literatūros bibliografijos veikalo ir rašytojų bibliografinio žodyno rengimo) ir V. Maknys⁴.

Didelį organizacinį darbą ruošiantis jubiliejui atliko Kauno centrinė (vė-

liau — respublikinė) biblioteka (jos direktorius J. Rimantas sudarė šventės renginių planą), Lietuvos TSR Mokslų Akademija, ypač Lietuvių literatūros institutas, Vilniaus bei Kauno universitetai ir kitos įstaigos. Lietuvos TSR Ministrų Taryba priėmė nutarimą dėl lietuvių knygos sukakties minėjimo ir jubiliejinio komiteto sudarymo bei jo uždavinių⁵. Į komitetą įėjo partijos ir valstybės veikėjai (J. Paleckis — pirmininkas, K. Preikšas, V. Niunka, I. Gaška, J. Banaitis, G. Zimanas, J. Žiugžda), mokslininkai (J. Matulis, K. Bieliukas, A. Purėnas), rašytojai (P. Cvirka, A. Venclova, K. Korsakas, V. Mykolaitis, B. Sruoga, A. Vienuolis, S. Čiurlionienė, L. Gira, J. Baltušis, A. Guzevičius, J. Būtėnas, A. Gričius), dailininkai (V. Jurkūnas, P. Rimša), kompozitoriai (J. Gruodis) ir kt. Nemažai dėmesio spaudos jubiliejui skyrė periodika („Tiesa“, „Literatūra ir menas“, „Pergalė“), Valstybinė grožinės literatūros leidykla, operatyviai skelbdama su šia švente susijusius leidinius.

Jubiliejiniai renginiai

Lietuviškos knygos sukakčiai paminėti buvo skirta įvairių renginių: iškilmingų posėdžių, mokslinių konferencijų, parodų.

1947 m. gruodžio 8 d. Valstybiniame dramos teatre Vilniuje įvyko lietuviš

¹ Lietuviškosios knygos 400 metų sukaktuvėms artėjant // Tarybu Lietuva.— 1945.— Saus. 1.

² Artėjant didžiajai lietuvių kultūros šventei // Tiesa.— 1945.— Saus. 14.

³ Gyvaisiais mūsų literatūros reikalais // Tiesa.— 1945.— Geg. 1.

⁴ Ilgiau delsti negalima // Tiesa.— 1945.— Birž. 17.

⁵ Lietuvos TSR Ministrų Taryboje: Dėl lietuvių knygos 400 metų sukaktuvių // Tiesa.— 1946.— Bal. 2.

kos knygos 400 metų jubiliejais minėjimas⁶. Iškilmingą posėdį įvadiniu žodžiu pradėjo J. Paleckis. Su gautomis sveikinimo telegramomis supažindino R. Šarmaitis. Išsamų pranešimą „Lietuviškos knygos 400 metų kelias“ perskaitė Lietuvos literatūros instituto direktorius K. Korsakas. Tų metų gruodžio 10 d. iškilmingas minėjimas vyko Kauno valstybiniame teatre. Posėdį atidarė K. Vairas-Račkauskas, o lietuviškos knygos 400 metų kelią apžvelgė Kauno valstybinio Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Filologijos fakulteto dekanas R. Mironas. Savo kūrinius skaitė poetai A. Miškinis, V. Reimeris, E. Matuzevičius, A. Churginas⁷.

1947 m. gruodžio 8 d. šiam jubiliejui paminėti Lietuvos TSR Mokslų Akademijos centriniuose rūmuose įvyko visuotinio susirinkimo V sesija. Sesija buvo surengta kartu su Lietuvos TSR tarybinių rašytojų sąjunga. Įžangos žodį tarė Akademijos prezidentas J. Matulis⁸. Akad. V. Mykolaitis skaitė pranešimą „Pirmoji lietuviška knyga“, Rašytojų sąjungos pirmininkas J. Šimkus kalbėjo apie knygų leidimą Tarybų Lietuvoje, Lietuvos kalbos instituto mokslinis bendradarbis J. Kruopas pranešime „M. Mažvydas lietuvių rašomosios kalbos istorijoje“ aptarė pirmosios lietuviškos knygos filologines ypatybes, pabrėžė jos reikšmę lietuvių literatūrinės kalbos formavimuisi⁹. Kitą dieną (gruodžio 9) Visuomeninių mokslų skyriaus visuotinio susirinkimo rytiniam posėdyje buvo perskaityti du pranešimai: Lietuvos istorijos instituto mokslinio

bendradarbio K. Jablonskio „Mažvydas ir jo istorinė aplinka“ ir to instituto direktoriaus P. Pakarklio „Mažvydo kilmės klausimu“¹⁰. Tą pačią dieną vykusiam Matematikos-gamtos ir taikomųjų mokslų skyriaus Visuotiniame susirinkime prof. J. Dagys skaitė pranešimą „Pirmosios biologinės knygos lietuvių kalba“¹¹.

1947 m. gruodžio 12—14 d. jubiliejinę konferenciją Kaune surengė Valstybinė centrinė biblioteka ir Kauno valstybinio VDU Filologijos fakultetas¹². Bibliotekos darbuotojas V. Jocaitis skaitė pranešimą „M. Mažvydas ir lietuvių knygos istorijos pagrindiniai etapai“, fakulteto atstovas J. Kabelka — „Pirmosios knygos liaudiškumas“. J. Rimantas pranešime „Lietuvių bibliografijos ir kritikos užuomazga XVI amžiuje“ apžvelgė literatūros istorijos ir bibliografijos elementus senųjų knygų (M. Mažvydo, B. Vilento, J. Bretkūno, M. Petkevičiaus, M. Daukšos) prakalboje ir tekste. Kiti referatai buvo skirti vėlesnei lietuvių spaudai. Antai bibliotekos darbuotojas V. Burkevičius skaitė pranešimą tema „Rusų mokslas ir lietuviškoji knyga“, o tos pačios įstaigos atstovas K. Vairas-Račkauskas — „Lietuvių revoliucinė literatūra po 1905 m.“, M. K. Čiurlionio dailės muziejaus bendradarbis P. Karazija — „Iš draudžiamųjų knygų istorijos bruožų“ Toliau nuo knygos istorijos problemų buvo bibliografo V. Steponaičio pranešimas „Lituanistiniai rankraščiai Visasąjunginėje geografijos draugijoje Leningrade“ Pora pranešimų buvo skirta literatūros

⁶ Būtenas J. Lietuviškos knygos 400 metų jubiliejais minėjimas // Literatūra ir menas.— 1947.— Gruod. 15.— Parašas: B. Juliūnas.

Iškilmingas lietuviškos knygos 400 m. sukakties minėjimas // Tarybų Lietuva.— 1947.— Gruod. 12.

⁸ Lietuviškos knygos kelias // Lietuvos TSR Mokslų akademijos žinynas.— 1948.— T. 2.— P. 45—49.

⁹ Ten pat.— P. 102.

¹⁰ Ten pat.— P. 107.

¹¹ Ten pat.— P. 103.

Lietuviškos knygos 400 metų sukaktuvės: Mokslinės konferencijos programa / Valst. centr. b-ka, Kauno valst. VDU Filologijos fak.— K., 1947.— 7 p.

istorijai: VDU dėstytojo E. Viskantos „Rusų klasikų įtaka lietuvių literatūrai“ ir Valstybinės grožinės literatūros leidyklos atstovo V. Drazdausko „Žalinga dekadentinės ir ekspresionistinės Vakarų literatūros įtaka lietuvių literatūrai“ Poetas V. Reimeris pranešime „Lietuviškoji tarybinė knyga ir tarybinės literatūros uždaviniai“ aptarė aktualias pokario knygos kūrybos ir leidybos problemas.

Lietuvos TSR Mokslų Akademijos centrinė ir Vilniaus universiteto bibliotekos surengė lietuviškos knygos ir spaudos parodą¹³. Ji buvo atidaryta 1947 m. gruodžio 8 d. universiteto rūmų P. Smuglevičiaus salėje. Parodos devizas „Knyga — liaudžiai“, jos tikslas — atskleisti lietuviškos knygos raidą nuo Mažvydo katekizmo iki jubiliejinės datos. Parodyta knygos būklė feodalizmo, kapitalizmo ir socializmo laikotarpiais. Pirmasis skyrius supažindino su rankraštinė knyga ir spaudos išradimo istorija. Buvo pateikti pirmieji spaudiniai — inkunabulai, pirmosios Vilniaus knygos (P. Skorinos). Atskirus skyrius sudarė M. Mažvydo ir kitų senosios knygos autorių (B. Vileto, J. Bretkūno, M. Daukšos ir kt.) raštai, XVII—XVIII a. knygos. Svarbią vietą užėmė XIX a. lietuviška knyga, išleista iki spaudos uždraudimo, ir draudimo metų knyga bei periodika. Toliau buvo parodytos 1918—1920 m. Tarybų valdžios išleistos knygos ir periodika, pagrindinė komunistinė buržuazijos valdomoje Lietuvoje leista spauda. Išsamiau atskleista 1940—1941, karo ir pokario metų tarybinė spauda. Parodoje buvo diagramų — jos rodė knygų gausėjimą.

Kaune jubiliejinę parodą rengė Valskybinė centrinė ir VDU bibliotekos (komisiją sudarė abiejų bibliotekų atstovai: J. Rimantas, V. Ruzgas, V. Steponaitis, K. Vairas-Račkauskas, S. Petraitienė ir kt.)¹⁴. Buvo išleistas parodos katalogas¹⁵. Rengėjai siekė pavaizduoti istorinį lietuvių spaudos kelią, dėl to ekspozicija buvo sudaryta chronologiniu principu, išskirti trys laikotarpiai — feodalizmo, kapitalizmo ir socializmo. Pirmųjų spausdintųjų knygų skyriuje buvo eksponuoti M. Mažvydo raštai, XVI—XVII a. leidinių skyriuje — Mažoji Lietuvoje ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje išleistos knygos. Toliau ejo XVIII, XIX amžiai, 1901—1918 metai, buržuazinis ir tarybinis laikotarpiai. Stengtasi parodyti kiekvieno etapo knygos bruožus, išryškinti jos pažangiasias, švietėjiškas tendencijas. Atskirai buvo pavaizduota 1918—1940 m. revoliucinė spauda. Visapusiškai buvo atskleista tarybinio laikotarpio spauda — parodyta jos tematika, pabrėžtas masiškumas. Parodą papildė ir naujų knygų raidos aspektų atskleidė diagramos: „Lietuviškos knygos augimas XVI—XIX a.“, „Lietuviška knyga XVI—XIX a. pagal spaudos centrus“, „Lietuviška knyga pagal turinį XVI—XX a.“, „Lietuviška revoliucinė ir tarybinė knyga 1918—1947 m.“ Rengiant diagramas, buvo atliktas nemažas tyrimo darbas — iš įvairių šaltinių surinkti ir susisteminti statistikos duomenys. Apie šio darbo mastą ir pobūdį kalba rankraštyje likusi medžiaga „Lietuviškosios knygos 1547—1947 m. preliminarinė statistika“ (27 lapai)¹⁶. J. Rimantas sudarė spaudos parodos albumą, kuriame surinktos stendų, diag-

¹³ Jurginis J. Lietuviškos knygos ir spaudos paroda // Lietuvos TSR Mokslų akademijos žinynas.— 1948.— T. 2.— P. 110—114.

¹⁴ Parodos komisijos 1947 m. gegužės 17 d. protokolai.— Lietuvos TSR valst. resp. b-ka (toliau VRB), F 47-1488.

¹⁵ Lietuviškos knygos 400 metų sukaktuvės: Parodos katalogas.— K.: Valst. centr. b-ka, 1947.— 47 p.

¹⁶ VRB, F 47-1495.

ramų, parodos rengėjų, žiūrovų ir kitos nuotraukos¹⁷.

Lietuviškos knygos sukakties proga 1947 m. gruodžio 11 d. Lietuvių literatūros institute buvo atidaryta muziejinė lietuvių literatūros ekspozicija. Joje parodyti žymesnių rašytojų rankraščiai, kūrinių publikacijos, asmeninės rašytojų knygos, ikonografinė medžiaga ir kt. Ekspонатus aprašė instituto bendradarbis L. Lapinskas¹⁸.

Jubiliejiniai renginiai populiarino lietuvių spaudą, skatinio atidžiau ją tyrinėti, sukaupe istorinės, statistinės, ikonografinės medžiagos.

Publikacijos

Jubiliejaus proga pasirodė keletas knygų ir kelios dešimtys straipsnių (mokslinių, populiarinimo, informacinių) periodikoje. Publikacijose buvo apžvelgtos bendrosios lietuvių knygos atsiradimo sąlygos, M. Mažvydo ir jo amžininkų raštai, kai kurie lietuviškų knygų istorijos aspektai. Daugiausia tyrinėjimų susilaukė pirmoji knyga, mažvydiana apskritai.

„Pirmoji lietuviška knyga“

Lietuvių literatūros institutas parengė reprezentacinį leidinį „Pirmoji lietuviška knyga“¹⁹. Tekstą redagavo J. Kruopas, iliustravo M. Bulaka. Išspausdintas fotografinis katekizmo tekstas bei jo transliteracija lotyniškais raidėmis (tuo metu nebuvo žinoma nė vieno katekizmo egzemplioriaus, todėl tekstas

buvo skelbiamas iš 1922 m. M. Mažvydo raštų leidimo). Pridėta pagalbinės medžiagos: „Mažvydo katekizmo fotografuotinio teksto išskaitymas“ (nurodyta, kaip neaiškias vietas pateikti ankstesnių publikacijų autoriai — A. Becenbergeris 1874 m., J. Gerulis 1922 ir 1927 m., Ch. S. Stangas 1929 m.), „Mažvydo korektūros klaidų atitaisyimas“, „Kalbiniai paaiškinimai“ (čia aptartos ir retesnių žodžių formos). Įdėti du nedideli J. Kruopo straipsniai: pratarinė „400 metų pirmajai lietuviškai knygai“ ir apžvalginis — „Pirmoji lietuviška knyga“. Pratarinėje pažymėta pirmosios knygos reikšmė — „tai pripažinimas lietuvių kalbai rašomosios kalbos teisių, tai pirmieji netvirti lietuvių literatūrinės kalbos žingsniai“²⁰. „Spausdintas žodis darosi tautos kūrybos reiškėjas, skatintojas ir ugdytojas“²¹ — rašė pratarinės autorius. Straipsnyje „Pirmoji lietuviška knyga“²² pateikta siek tiek žinių apie autorių, apibūdinta knygos struktūra, pažymėta pasirodymo data, paminėtos vėlesnės publikacijos ir kt. Autorius nurodė, kad viena kita giesmė versta ne Mažvydo, bet visas katekizmas kalbos požiūriu yra vientisas — rašyta žemaičių tarne, nors yra ir aukštaitiųjų. Originalios lietuviškos įžangos kalba geresnė, laisviau reiškiamos mintys negu verstuose tekstuose²³. Katekizmas, rašė knygos redaktorius, svarbus tuo, kad čia padėtos „pirmosios pastangos suteikti lietuvių kalbai literatūrinės, kultūrinės kalbos pavidalą, panaudoti liaudies tarnybai“²⁴.

¹⁷ Lietuviškos knygos 400 metų sukaktuvės 1547—1947: Parodos albumas. 1948. 33 lap., 38 fotogr.—VRB, F 47-1490.

¹⁸ Muziejinė lietuvių literatūros ekspozicija // Lietuvos TSR Mokslių akademijos žinyras.—1948.—T. 2.—P. 115—118.

¹⁹ Mažvydas M. Pirmoji lietuviška knyga // LTSR MA Lietuvių k. in-tas.—K.: Valst. encikl., žod. ir moksl. lit. l-kla, 1947.—XV, 183 p.

²⁰ Ten pat.—P. IX.

²¹ Ten pat.—P. X.

²² Ten pat.—P. 81—84.

²³ Ten pat.—P. 82—83.

²⁴ Ten pat.—P. 84.

Pirmosios lietuviškos knygos naujoji, jubiliejinė, publikacija labai svarbi knygotyrai, lietuvių knygos istorijai. Tai vienas iš geriausiai moksliskai parengtų ir meniškai bei techniškai apipavidalintų lietuviškų leidinių. Pagalbinis aparatas padeda suvokti tekstą. Svarbios J. Kruopo mintys apie pirmosios knygos reikšmę tautos kultūros raidoje.

„Senoji lietuviška knyga“

Svarbiausias leidinys, pasirodęs spaudos sukakties proga, buvo Lietuvių literatūros instituto išleistas mokslo darbų rinkinys „Senoji lietuviška knyga“²⁵. Jame pirmą kartą M. Mažvydo katekizmas ir kitos jo knygos aptartos įvairiais aspektais: čia apibendrinti ankstesnių tyrinėtojų surinkti duomenys apie autorių, knygų autorystę, šaltinius, panaudotus rengiant knygas, išleidimo aplinkybes bei sąlygas. Anksčiau tyrinėtojai daugiausia gilinosi į M. Mažvydo raštų kalbos ypatybes, o šiame rinkinyje yra darbų apie epochos atspindžius knygoje, eilavimo ypatybes, leidinio meniškumą ir kt.

Į knygą įdėti Mokslų Akademijos jubiliejinuose posėdžiuose skaityti pranešimai ir specialiai parašyti straipsniai. Tarp knygos autorių matoma literatūrologus V. Mykolaitį, K. Korsaką, K. Doveiką, folkloristą Z. Slaviūną, kalbininkus J. Senkų, J. Kruopą, M. Ročką, istorikus K. Jablonskį ir P. Pakarklį, menotyrininką P. Galaunę, pedagogą J. Laužiką, bibliotekininką V. Abramavičių. Buvo numatyta įdėti dar keletą darbų: kalbininkų J. Balčikonio apie M. Mažvydo rašybą ir A. Kučins-

kaitės apie jo įtaką B. Vilentui, kompozitoriaus K. Kavecko apie katekizmo giesmyno melodijas, V. Maknio parengtą M. Mažvydui skirtą bibliografijos darbą²⁶. Deja, jie nebuvo publikuoti.

Leidinio pradžioje — K. Korsako „Praktis“ ir studijinis darbas „Pirmoji lietuviška knyga“²⁷. Pagrindines mintis K. Korsakas buvo anksčiau išdėstęs periodikoje skelbtuose straipsniuose²⁸.

Tyrinėjimas paremtas gausiais istoriniais šaltiniais ir filologiniais studijomis, ypač Ch. S. Stango monografija „Mažvydo lietuviško katekizmo kalba“ (1929). Jo autorius apibūdino lietuviškos knygos pasirodymo aplinkybes, palyginimui pateikė žinių apie nacionalinės knygos atsiradimą kaimyninėse tautose (lenkų, rusų, estų, suomių, prūsų, latvių). K. Korsaką domino klausimas, ar katekizmas iš tikrųjų yra pirmoji lietuviška knyga, ar buvo ta kalba tekstu iki pasirodant M. Mažvydo katekizmui. Ankstyviesiems raštams skyrė S. Rapolionio, A. Kulviečio, J. Zablockio verstas giesmės, kurios galėjo būti į Karaliaučių ativežtos iš Lietuvos. Autorius atidžiau panagrinėjo tokius knygos istorijai ir bibliografijai svarbius klausimus, kaip pirmosios knygos išleidimo data (1547.XII.8), autorystė (B. Vilento liudijimas ir akrostichas), panaudoti tekstai (J. Seklucjano lenkiškas katekizmas ir kt.), atkreipė dėmesį į M. Mažvydo parengtos knygos kolektyvinį pobūdį, gerai įvertino leidinio meninį apipavidalinimą. Tyrinėtojas rašė apie knygos adresatą — pabrėžė, kad ji buvo skirta Mažajai Lietuvai ir Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei, žemai-

Senoji lietuviška knyga: Pirmosios lietuviškos knygos 400 metų išleidimo sukaktį paminėti // LTSR MA Lietuvių literatūros in-tas.— K.: Valst. encikl., žod. ir moksl. lit. t-ka, 1947.— 338 p.

²⁵ Būtėnas J. Renkimas lietuviškos knygos 400 metų jubiliejui // Lit. ir menas.— 1947.— Bal. 24.

Senoji lietuviška knyga.— P. 13—52.

²⁸ Pirmosios knygos tyrimas // Lit. ir menas.— 1947.— Rugs. 28; Pirmoji lietuviška knyga // Ten pat.— Spalio 5; Pirmosios knygos autoriai // Ten pat.— Spalio 13; Pirmosios lietuviškos knygos turinys // Ten pat.— Lapkr. 30.

čiams ir lietuviams, nurodė spėjamą tiražą (apie 200), papasakojo apie išlikusius egzempliorius. Išsamiai aptartas pirmosios knygos turinys, jos elementai: prakalbos, elementorius, katekizmas, giesmynas. „Senosios lietuviškos knygos“ „Pratartyje“ K. Korsakas pažymėjo didelę istorinę katekizmo reikšmę — jame „pirmą kartą lietuvių kalba buvo išreikšta raštu“, padėti lietuvių gramatikos pagrindai, tekstas svarbus kalbotyrai²⁹. Iškelta ir katekizmo reikšmė tolesnei lietuvių literatūros plėtočiai — čia randame pirmuosius eilėdaros, poetikos, vertimo bandymus³⁰. Kai kuriuos klausimus, pavyzdžiui, M. Mažvydo knygų akrostichus, autorius išsamiau aptarė periodikoje³¹.

Pora darbų skirta M. Mažvydo epochai, jo gyvenimo ir darbo sąlygoms aptarti. Tai P. Pakarklio straipsnis „Mažoji Lietuva Mažvydo laikais“³² ir K. Jablonskio „Mažvydo gyvenimas ir aplinka“³³. P. Pakarklis taip pat rašė apie pirmosios knygos autoriaus kilmę³⁴. Čia tyrinėtojas paskelbė daug naujos medžiagos, be to, ją savaip interpretavo — paneigė paplitusią nuomonę apie mūsų raštijos pradininko kilmę iš LDK ir M. Mažvydą kildino iš Mažosios Lietuvos. Straipsnio autorius išreiškė ir kitų abejonių: antai nurodė, kad M. Mažvydo versta knygelė „Giesmė šv. Ambraziejaus“ savo tarpe skiriasi nuo katekizmo, be to, nebuvo tikras, ar B. Vilento minimas M. Mažvydo katekizmas yra tas pats „Catechismusa prasty Szadei“³⁵ (tyrinėtojas neatsižvelgė į jau žinomą autoriaus ak-

rostichą katekizmo lietuviškoje eiluojuose prakalboje).

J. Senkus aptarė M. Mažvydo vardo ir pavardės klausimą³⁶. J. Kabelka knygos recenzijoje straipsnį įvertino negatyviai — esą nieko nauja jame nėra³⁷.

V. Mykolaitis paskelbė studijinį straipsnį „Literatūriniai elementai Mažvydo ir jo amžininkų raštuose“³⁸. Jame aptartos šešios M. Mažvydo knygos — išsamiau katekizmas, ypač jame išspausdinti originalūs tekstai. Panagrinėti bendradarbių — giesmių autorių ir vertėjų darbai. V. Mykolaitis skyrė du senųjų raštų tyrimų aspektus — kultūrinius-istorinius ir literatūrinius. Jo darbe randame vieną ir kitą. Čia kalbama (remiantis Ch. S. Stangu) apie šaltinius, kuriais naudojosi M. Mažvydas, rengdamas katekizmą, elementorius, giesmynėlių, apie protestantišką knygos pobūdį, paskirtį (Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei), epochos atspindžius pirmojoje knygoje (pagonybės liekanos lietuvių tarpe, maro vaizdavimas giesmėje), knygelės „tautinį patriotinį bruožą“³⁹. Skyriuje „Vertimo sunkumai“ į Mažvydo raštus žvelgiama stilistikos požiūriu, ieškoma literatūrinių elementų originaliuose ir verstiniuose tekstuose. Smulkiau panagrinėti giesmių vertimai (skyrus „Eilėraštinė forma“) — aptartas posmas, ritmas, rimas, vaizdingumas. Pažymima dviejų eilėdarų — silabinės (lenkų) ir toninės (vokiečių) įtaka. V. Mykolaičio darbas davė pradžią gilesnei senųjų lietuvių raštų literatūrinei meninei analizei.

M. Mažvydo lietuviško įžangos ei-

²⁹ Pratartys // Senoji lietuviška knyga.— K., 1947.— P. 5.

³⁰ Ten pat.

³¹ Nauji Mažvydo raštų akrostichai // Lit. ir menas.— 1948 — Vas. 10.

³² Senoji lietuviška knyga.— P. 53—88.

³³ Ten pat.— P. 89—108.

³⁴ Mažvydo kilmės klausimu // Senoji lietuviška knyga.— P. 115—123.

³⁵ Ten pat.— P. 120.

³⁶ Mažvydo vardas ir pavardė // Ten pat.— P. 109—113.

³⁷ Apie senąją lietuvišką knygą // Pergalė.— 1948.— Nr. 8.— P. 34.

³⁸ Senoji lietuviška knyga.— P. 127—158.

³⁹ Ten pat.— P. 136.

liavimą prabėgomis aptarė M. Ročka straipsnelyje apie rinkinelyje „Pasveikinimai šviesiajam ir galingajam kunigaikščiui Žygmantui III“ (Vilnius, 1589) išspausdintą lietuvišką eilėraščių⁴⁰.

J. Laužikas į pirmąją lietuvišką knygą pažvelgė pedagoginiu aspektu⁴¹. Anot autoriaus, M. Mažvydas pirmasis turėjo „parinkti ir pritaikyti lietuvių kalbos raidyną“⁴². Tyrinėtojas katekizme išspausdintą elementorių gretino su kitų kalbų, sakysime, Vilniuje (1593 ir 1621) ir Maskvoje (1634) išleistais rusiškais, ieškojo analogijos tarp M. Mažvydo ir vėlesnių lietuviškų (S. Daukanto „Abėcėlės“, 1842, M. Akelaičio „Lamentorius“, 1860). Tad, autoriaus nuomone, M. Mažvydo naudotas skiemavimo metodas buvo būdingas ir vėlesniems XVII—XIX a. lietuvių ir kitų kalbų elementoriams⁴³.

Apie etnografijos ir mitologijos elementus M. Mažvydo ir kitų autorių raštuose studijinį straipsnį parašė Z. Slaviūnas⁴⁴. Autorius atskleidė mūsų literatūros pradininko raštų reikšmę kultūros istorijai — jie padeda geriau suprasti M. Mažvydo epochą, jo gyvenimo ir darbo sąlygas. Tyrinėjimas rodo, kad to meto religinio turinio knygos teikia nemažai istorinės informacijos.

M. Mažvydo raštų kalbos ypatybėms aptarti buvo skirti trys straipsniai. J. Kruopas darbe „Žodyninės slavybės M. Mažvydo raštų kalboje“⁴⁵ panagrinėjo bendresnes knygotyrimines raštų problemas („Formos krikščymo“ autorystės, katekizmui panaudotų tekstų), pažymėjo, kad iš skolinių analizės ga-

lima daryti vieną kitą platesnę išvadą — suvokti pirmųjų knygų kūrimo sąlygas, jų mokslinę vertę filologijai, kultūros istorijai (atsispirindi kalbiniai santykiai). K. Doveika pateikė darbą „Prielinksnų vartojimas Mažvydo katekizme“⁴⁶, P. Pakarklis išrinko teisinius katekizmo terminus ir juos trumpai paanalizavo⁴⁷.

M. Mažvydo knygų meniškumą aptarė P. Galaunė⁴⁸. Jis nurodė knygos estetiškos kultūros komponentus (popieriaus rūšį, formatą, šriftą, iliustracijas), pažvelgė į rankraštines knygos menines ypatybes, pirmųjų lietuviškų knygų išleidimo sąlygas, panagrinėjo šešių mūsų raštijos pradininko knygų antraštinių puslapių stilių, ornamentiką. Tyrinėtojas pagal ornamto atspaudą ištrupėjimus sprendė, kokie viršelių puošybiniai elementai buvo specialiai pagaminti, o kokie paimti iš anksčiau spausdintų vokiškų leidinių. Pavyzdžiui, jis nurodė, kad kukliausias, bet stilistiškai geras 1566 m. giesmyno antraštinis puslapis, turtingiausias kompozicijos 1570 m. giesmyno jau buvo anksčiau vartoti kitiems leidiniams. Anot straipsnio autoriaus, nė viena M. Mažvydo knygelė neturi tik jai skirtų iliustracijų ir vinječių.

Knygos gale įdėtas V Abramavičiaus straipsnis „Senųjų lietuviškų knygų spautuvės“⁴⁹. Jame pateikta duomenų apie spautuves, iki 1864 m. leidusias lietuviškas knygas. Jos suskirstytos pagal miestus (Karaliaučiaus, Vilniaus, Kėdainių ir kt.). Pateikta duomenų apie savininką, spautuvės įkūrimą, veikimo kryptį, leidinių pobūdį, išleistų lietu-

⁴⁰ Pirmasis lietuviškasis hegzametas // Ten pat.— P. 297—298.

⁴¹ Mažvydo elementorius // Ten pat.— P. 159—163.

 Ten pat.— P. 161.

⁴³ Ten pat.— P. 162—163.

⁴⁴ Liaudies papročiai ir mitiniai įvaizdžiai Mažvydo raštuose // Ten pat.— P. 165—214.

⁴⁵ Senoji lietuviška knyga.— P. 217—256.

⁴⁶ Ten pat.— P. 257—283.

⁴⁷ Teisiniai terminai seniausiojoje lietuviškoje knygoje // Ten pat.— P. 285—287.

⁴⁸ Mažvydo knygų meniškąjį pusę // Ten pat.— P. 291—296.

⁴⁹ Ten pat.— P. 321—338.

Kiti leidiniai

viškų knygų skaičių, žymesnius leidinius. Vienu kitu žodžiu yra užsiminta apie leidinių šriftą, apipavidalinimą. Karaliaučiaus spaustuviniųų apžvalga pradėta M. Mažvydo knygas paskelbusiais H. Veinreichu ir J. Daubmanu, po to pasakojama apie vėlesnius, atkreiptas dėmesys į pasaulietinio turinio raštus (kalbos mokslo veikalus, Prūsų valdžios įsakymus). Vilniaus spautuvės apžvelgiamas nuo P. Skorinos, smulkiau aptarti akademijos spautuvės lietuviški leidiniai, papasakota apie evangelikų reformatų knygų leidėjus, vienuolynų (bazilijonų, pranciškonų, pijorų, misionierių) spautuves. Plačiau aptarta J. Zavadskio spautuvės veikla, paminėtos A. Marcinovskio, A. Kirkoro ir kt. Pateikta duomenų apie Kėdainių (J. J. Reto), Tilžės (H. Posto), Klaipėdos (F. V. Horcho ir E. Vaikino), Kauno (M. Zymelovičiaus ir Š. Sokolovskos — išleido po vieną lietuvišką knygą), Peterburgo (išleidusios S. Daukanto knygų) spautuves.

V Abramavičiaus straipsnis fragmentiškas, nelabai vykęs spaustuvų skirstymas miestais (geriau būtų pagal valstybes — Prūsija, LDK, kitos vietos). Kai kurių spaustuvų (J. Zavadskio) nuopelnai perdėti. Esama netikslumų, pavyzdžiui, iš konteksto atrodo, kad K. Sirvydo gramatika „Clavis linguae Lituanaicae“ buvo išspausdinta, taip pat be mažiausių abejonių 1737 m. gramatika „Universitas linguarum Lituaniae“ priskiriama J. Jaknavičiui.

Straipsnių rinkinys „Senoji lietuviška knyga“ priklauso žymiausiems lietuvių knygotyros leidiniams, skatinusiems lietuvių literatūros ir knygos istorijos tyrinėjimus. Čia išdėstytais faktais ir koncepcijomis rėmėsi vėlesni tyrinėtojai.

Tarp lietuviškos knygos jubiliejui skirtų leidinių minėtinas „Lietuvos TSR Mokslų akademijos žinynas“ (1948, t. 2). Jame paskelbtas Akademijos visuotinio susirinkimo sesijos, skirtos knygos jubiliejui, prašymas ir skaityti pranešimai. Svarbiausia publikacija — V Mykolaičio pranešimas „Pirmoji lietuviška knyga“⁵⁰. Jis taip pat buvo išspausdintas atskira knyguote⁵¹, o vėliau paskelbtas „Raštuose“⁵².

V Mykolaitis pažymėjo, kad knygos atsiradimas yra istorinio visuomenės raidos proceso išdava, jos turinys, kalba ir literatūrinė išraiška atspindi epochos broožus. XVI a. viduryje Mažonoje Lietuvoje buvo susidariusi palanki kultūrinė atmosfera lietuviškai knygai atsirasti — Karaliaučiaus universitete buvo susispietęs būrelis gabių lietuvių, davusių pradžią mūsų raštijai. Autorius pažymėjo, kad S. Rapolionis savo išversta giesmė „Dievo tėvo išmintis“ pradėjo lietuvių literatūrą, minėjo giesmių bei psalmių vertėją A. Kuivietį. Abu juos tyrinėtojas vadino pirmaisiais mūsų poetais. Trečiasis žymus to būrelio narys — iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės atvykęs M. Mažvydas.

Darbe ne kartą buvo pažymėta pirmosios knygos reikšmė tautos istorijai. Autorius rašė: „Kukli Mažvydo knygelė pradėjo modernaus kultūrinio gyvenimo veiksnio — spaudos reikškimą lietuvių tautinės kultūros dirvoje“⁵³. Kitoje vietoje pirmoji knyga apibūdinta šitaip: „Mažvydo knygelė — tai pirmas plataus masto lietuvių kalbos dokumentas, sudarytas žmonių, gerai tą kalbą mokėjusių ir ją mylėjusių“⁵⁴, tai pirmas mūsų sąmoningo kultūrinio gyvenimo

⁵⁰ Lietuvos TSR Mokslų akademijos žinynas.— 1948.— T. 2.— P. 50—67.

Pirmoji lietuviška knyga.— K.: Valst. grož. lit. l-kl., 1948.— 43 p.

Mykolaitis-Putinas V. Raštai.— V 1962.— T. 2.— P. 115—146.

⁵³ Ten pat.— P. 116.

⁵⁴ Ten pat.— P. 136.

nimo grūdas⁵⁵, o pirmieji lietuviški spaudiniai „turi mums kultūrinę-istorinę reikšmę, toli pralenkiančią jų tiesioginę paskirtį.“⁵⁶ V Mykolaitis apžvelgė bendrąsias su pirmąja knyga susijusias problemas — pasirodymo sąlygas, duomenis apie autorių, išspausdinimo datą, autorystės problemą, paskirtį.

J. Kruopas pranešime „M. Mažvydas lietuvių rašomosios kalbos istorijoje“⁵⁷ pateikė duomenių apie raštiją Lietuvoje rusų, lenkų, lotynų kalbomis (Lietuvos Metriką, Lietuvos Statutą, M. K. Sarbievijaus kūrybą ir kt.), aptarė prūsų kalbos paminklus (jie negali būti traktuojami kaip lietuvių raštijos pradžia), lietuvių raštijos atsiradimą (iki M. Mažvydo buvo jos užuomazgų). Daugiausia dėmesio autorius paskyrė M. Mažvydo raštų kalbos problemoms — rašybai, tarmės pasirinkimui ir kalbos bendrinimo pastangoms, kalbos ypatybėms (žodyno, sintaksės ir kt.). Tyrinėtojas rašė, kad M. Mažvydas išskyla „kaip lietuviškos rašomosios kalbos pradininkas, formuotojas“, spausdintu žodžiu apipavidalinęs pirmtakų (S. Rapolionio, A. Kulviečio ir kt.) ir savo darbus „ir tuo padėjęs, kad ir siaurus, netvirtus, pamatus lietuviškajai raštijai“⁵⁸.

J. Šimkaus pranešime⁵⁹ trumpai apibūdinta knygų leidyba buržuazinėje Lietuvoje, pažymėtas daugelio to meto leidinių reakcingumas, pasisakyta už aktyvų pažangaus kultūrinio palikimo panaudojimą. Pranešėjas pateikė šiek tiek duomenų apie tarybinės knygos leidybą karo metais Maskvoje, hitlerininkų padarytą žalą Lietuvos spausdavėms, apibūdino leidyklų veiklos kryp-

tis pokario metais, nurodė knygų statistikos duomenų.

J. Dagys pirmųjų lietuviškų biologijos knygų apžvalgoje⁶⁰ aptarė J. A. Pabrėžos, S. Daukanto ir L. Ivinskio spausdintus darbus ir rankraščius. Pažymėjo J. A. Pabrėžos knygą „Taislius augumini“ (d. 1—2 pasirodė 1900 m.) reikšmę lietuviškai botanikos nomenklatūrai ir terminologijai, paminėjo keltą jo analogiško turinio rankraštyje likusių veikalų. Kitu keliu ėjęs S. Daukantas — jis rengė biologinio ir agronominio pobūdžio knygeles valstiečiams. Pats nebūdamas gamtininkas, daugiausia rūpinosi vertimais. L. Ivinskis savo kalendoriuose spausdino populiarius straipsnius biologijos (daugiausia rėmėsi profesorių Jundzilių raštais), medicinos klausimais. Medicinos, veterinarijos straipsniuose pasitaisydavo nevykusių patarimų („šundaktarystės“). Pranešėjas aptarė 1862—1904 m. išleistas taikomąsias biologijos ir agronomijos knygas, išskėlė J. Adomaičio-Serno gamtos mokslų populiarinimo knygas, daugiausia verstines. Jos buvo „ne tik taikomojo pobūdžio žinių šaltiniui, bet ir materialinės pasaulėžiūros ramsčiu“⁶¹.

Lietuvių spaudos kelią nuo pirmosios knygos iki jubiliejinių metų apžvelgė K. Korsakas pranešime, skaitytame iškilmingame minėjime 1947 m. gruodžio 8 d. Jo tekstas buvo išspausdintas „Pergalėje“, santrauka — „Literatūroje ir mene“ bei atskiru leidiniu⁶². Čia papasakota apie lietuviškos knygos atsiradimo sąlygas, jos pasirodymą stimuliuojančius veiksnius (humanizmą ir reformacijos judėjimą), pirmosios knygos

⁵⁵ Ten pat. — P. 143.

⁵⁶ Ten pat. — P. 129.

⁵⁷ Lietuvos TSR Mokslų akademijos žinytas. — P. 81—101.

⁵⁸ Ten pat. — P. 101.

⁵⁹ Tarybų Lietuvos knyga // Ten pat. — P. 68—80.

⁶⁰ Matematikos—gamtos ir taikomųjų mokslų skyriuje // Ten pat. — P. 103—104.

⁶¹ Ten pat. — P. 104.

⁶² Lietuviškos knygos 400 metų kelias. — K., 1948. — 33 p.

autorių, jo parengto leidinio vertę, apie žymiausių feodalizmo epochos autorių — M. Daukšos, J. Bertkūno, K. Sirvydo — knygų reikšmę krašto kultūrai (sudarė „lietuvių raštijos pagrindą bei tradicijas“, puoselėjo lietuvių kalbą, kėlė žmonių raštingumą⁶³). Autorius užsiminė apie feodalizmo epochos lietuviškos knygos funkcijas — 90% buvo religinės, o pasaulietinės — tik gramatikos ir žodynai. Knyga ne iš karto pasidarė prieinama liaudžiai, o toji, kuri jai skirta, buvo skurdi — įvairūs „žyvatai“, „altoriai duchaunai“, „bromos atvertos ing viečnastį“. Lietuvių literatūros raida ne visada sutapo su knygos augimo etapais — nemažai žymių kūrinių arba visiškai nebuvo išspausdinta (J. Bretkūno Biblijos vertimas), arba pasirodė, praėjus didesniai ar mažesniai laiko tarpui. Tai atsitiko su K. Donelaičio „Metais“, D. Poškos „Mužiku Žemaičių ir Lietuvos“, S. Daukanto pirmuoju veikalu „Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių“ XIX a. pirmojoje pusėje būta nemažų kiekybinių laimėjimų — išleista knygų daugiau negu per pustrčio šimto metų iki tol, keitėsi turinys — formavosi pasaulietinė knyga (istorijos, botanikos, agrokultūros, tautotyros, grožinė), ji pradėjo siekti liaudies skaitytoją, tapo jo švietimo priemone⁶⁴. Kalbėdamas apie spaudos draudimo laikotarpio leidinius, K. Korsakas nurodė, kad išaugo pasaulietinio turinio lietuvių literatūra, susikūrė periodinė spauda, padidėjo visuomeninė knygos reikšmė — ji prisidėjo prie nacionalinės savimonės ugdymo, bendrinės lietuvių kalbos susikūrimo⁶⁵. Autorius pažymėjo demokratinės knygos atsiradimą, socializmo idėjas skelbiančių leidinių pasirodymą spaudos draudimo metais ir

spartų augimą, kuriam darė įtaką 1905 m. revoliucija, Rusijoje po Spalio revoliucijos išleistas knygeles, marksinistių leidinių persekiojimą buržuazinėje Lietuvoje. Pranešėjas pabrėžė, kad, panaikinus draudimą, knyga tapo komercinio verslo objektu, o buržuazinių metų leidyboje ši tendencija dar labiau sustiprėjo. Tai darė teigiamą ir neigiamą poveikį — daugėjo knygų, bet maži buvo tiražai (1—2 tūkst.), skurdi leidyklų būklė, menka daugelio leidinių vertė (erotiniai, kriminaliniai romanai, klerikalinė literatūra), nepalankios sąlygos mokslinei ir mokslo populiarinimo literatūrai plėtotis. Apžvalga baigiama mintimis apie tarybinės lietuviškos knygos ledimą 1940—1941 m. ir karo metu.

Periodikos straipsniai

Jubiliejiniais metais keliolika straipsnių pasirodė ir periodikoje. Daugiausia jie buvo skirti jubiliejinei datai, lietuviškai knygai populiarinti. Vienuose kalbėta apie M. Mažvydą ir pirmąją knygą, kituose apžvelgtas lietuviškos knygos kelias, trečiuose nušviesta vienos kurios krypties spaudos raida.

Keletą straipsnių apie pirmąją lietuvišką knygą paskelbė J. Kabelka. Jis iš esmės nagrinėjo tas pačias problemas, laikėsi tų pačių koncepcijų kaip ir kiti tyrinėtojai: įrodinėjo, kad M. Mažvydo katekizmas tikrai pirmoji lietuviška knyga⁶⁶, pateikė žinių apie autorių, aptarė šį leidinį (skirtas Lietuvos liaudžiai, nes elementorius kuni-gams nereikalingas), pažymėjo, kad giesmės verstos įvairių asmenų ir kt.⁶⁷ Atskirą straipsnį paskyrė knygos reikš-

⁶³ Ten pat.— P. 10.

⁶⁴ Ten pat.— P. 17.

⁶⁵ Ten pat.— P. 18.

⁶⁶ Ar 1547 m. katekizmas yra pirmoji lietuviška knyga? Tarybų Lietuva.— 1947.— Lapkr. 18.

⁶⁷ Pirmoji lietuviška knyga ir jos autorius // Tarybų Lietuva.— 1947.— Lapkr.

mei apibūdinti⁶⁸; pažymėjo, kad šis leidinys svarbus tų laikų lietuvių liaudies „visuomeninio ir buitinio“ gyvenimo dokumentas. Išleidus pirmąją knygą, liaudžiai buvo duota priemonė šviestis (elementorius), joje yra eliaivimo pradmenų, su šia knyga į lietuvių raštiją įėjo ilgai ją veikusi „krikščioniškoji viduramžių ideologija“. Neįkainojama knygos vertė kalbos istorijai. Leidinio „Senoji lietuviška knyga“ recenzijoje⁶⁹ J. Kabelka polemizavo su tais autoriais, kurie tvirtino, kad katekizmo lotynišką prakalbą parašęs Karaliaučiaus universiteto rektorius prof. F. Stafylas. Jo nuomone, prakaiba yra paties M. Mažvydo — įžangos gale žadėta dar kai ką pateikti.

J. Jurginį domino pirmosios knygos genezė; jos atsiradimą aiškino šitaip: „Lietuviškoji knyga gimė 16-tame amžiuje, kovojant reformatams su katalikais, kitaip sakant, gimė kovoje tarp buržuazijos ir feodalizmo“⁷⁰. Toliau rašė, dėl ko lietuviška knyga, pražyduši XVI a., ėmė skursti XVII ir XVIII a. P. Mikutaitis⁷¹ spėjo, kad pirmosios knygos autorius buvo kilęs iš Žemaičių bajorų. R. Mironas⁷² M. Mažvydo katekizmą vertino kaip XVI a. lietuvių kalbos paminklą. Esą lietuvių kalba žengė tik pirmuosius žingsnius literatūroje, tad knyga juo įdomesnė filologijai.

Trumpą istorinę knygų apžvalgą išspausdino J. Būtėnas⁷³. Be kita ko, jis rašė apie leidinių gausėjimą spaudos draudimo metais, rusų mokslininkų pagalbą leidžiant vertingus mokslo leidinius, pažymėjo kai kuriuos knygų leidimo aspektus buržuazinėje Lietuvoje, pavyzdžiui, grožinės literatūros kūrinius buvo įprasta versti ne iš originalų, bet iš vertimų į kitas kalbas. R. Sarmaitis⁷⁴ apžvelgė marksistinės knygos plitimą Lietuvoje nuo XIX a. pab. iki paskutinių, pasirodžiusių Tarybų Lietuvoje. Paminėti svarbesni leidiniai, nurodyti jų tiražai. J. Kuzminskis aptarė lietuviškos tarybinės knygos meniškumą, pažymėjo iliustracijos reikšmę grožinei literatūrai: ji „vaizdžiai paaiškina, papildė autoriaus tekstą, konkretizuoja tipus, supažindina skaitytoją su taja epocha ir buitimi, peizažu, kuriame veiksmas vyksta“⁷⁵.

Jubiliejiniai metai paliko ryškų pėdsaką lietuvių literatūros istoriografijoje ir knygotyroje. Įvairiais aspektais buvo ištyrinėta pirmoji lietuviška knyga bei kiti M. Mažvydo raštai, pabrėžta jų reikšmė kalbos mokslui, literatūros plėtočiai, kultūros istorijai. V. Mykoliaičio, K. Korsako, P. Galaunės ir kitų autorių darbai papildė lietuvių knygos istoriją, stimuliavo tolesnę jos raidą.

Vilniaus V. Kapsuko universiteto
Mokslinės informacijos katedra

Įteikta 1986 m. gruodžio mėn.

⁶⁸ Pirmosios lietuviškos knygos reikšmė // Tarybų Lietuva.— 1947.— Grud. 2.

⁶⁹ Apie senąją lietuvišką knygą // Pergalė.— 1948.— Nr. 8.— P. 80.

⁷⁰ 400 metų lietuviški knygai // Jaunimo gretos.— 1947 m.— Nr. 12.— P. 3.

Lietuviškosios knygos 400 metų sukaktuvės // Tarybų Lietuva.— 1946.— Rugsj. 28.

Lietuviškos knygos 400 metų sukaktčiai artėjant // Tarybų Lietuva.— 1947.— Birž. 22.

⁷³ Lietuviškos knygos kelias // Lit. ir menas.— 1947.— Grud. 8.

⁷⁴ Marksizmo-leninizmo veikalų plitimas Lietuvoje // Tiesa.— 1947.— Lapkr. 27.

⁷⁵ Tarybinės lietuviškos knygos apipavidalinimas // Lit. ir menas.— 1947.— Grud. 8.

Резюме

В 1947 году в связи с 400-летием первой литовской книги — катехизиса Мартинаса Мажвидаса (1547 г.) в Литве состоялись торжественные заседания и научные конференции, были организованы книжные выставки, в периодике опубликован ряд статей, издано несколько книг. Появилось одно из лучших в смысле художественного оформления издание «Первая литовская книга» — фотографический текст катехизиса и его транслитерация латинскими буквами, статьи И. Круопаса. Оформил книгу художник М. Булака. В сборнике статей «Старинная литовская книга» опубликованы ценные исследования по истории литературы и книги — статьи К. Корсакаса «Первая литовская книга», В. Миколайтиса «Литературные элементы в трудах Мажвидаса и его современников», П. Галауне «Художественное оформление книг Мажвидаса», В. Абрамавичюса «Печатники старинных литовских книг». В трудах этих и других авторов рас-

сматривались следующие проблемы: условия появления первой литовской книги и ее значение, время появления, назначение (адресат), вопросы авторства и сотрудничества, тексты издания (они анализировались с точки зрения языкознания, литературоведения, педагогики, этнографии и др.), а также давалась оценка особенностям печатания и оформления. Материал, относящийся к юбилею книги (доклады на конференциях и др.), был опубликован в «Справочнике Академии наук Литовской ССР» (1948, т. 2), отдельными изданиями вышли юбилейные доклады В. Миколайтиса «Первая литовская книга» (1948 г.) и К. Корсакаса «400 лет литовской книге» (1948 г.). В юбилейном году широко исследовалась первая литовская книга и другие труды М. Мажвидаса, было показано их значение для языкознания, истории культуры и литовской литературы, дано историческое обозрение развития литовской книги в целом.

CELEBRATION OF 400-TH ANNIVERSARY OF LITHUANIAN BOOK

VLADAS ŽUKAS

Summary

In 1947 in Lithuania celebration, scientific conferences, book exhibitions were organized, several significant works, devoted to 400-th anniversary of the first Lithuanian book M. Mažvydas Cathekismus, edited in 1547, were published. Among these books was one of the most artistic edition — "The first Lithuanian book" (photographic text of Cathekismus and its transliteration in Latin letters with J. Kruopas' articles and M. Bulakas' illuminations). In collection of articles „Ancient Lithuanian book" significant researches in history of book and literature — K. Korsakas' "The first Lithuanian book", V. Mykolaitis' „Artistic elements in works of Mažvydas and his contemporaries", P. Galaunė' „Artistic design of Mažvydas' book", V. Abramavičius' „Printing-offices of ancient Lithuanian books" were published. These works and publications of other authors solved problems on

conditions, which provided edition of the first Lithuanian book, its significance, a date of its edition, its assignment (addresse), problems of authorship and collaboration, published texts analyses, regarded in linguistic, literary, pedagogic, ethnographic and etc. view-points), typographical particularities of edition. Some material of jubilee celebration (reports in conferences etc.) was published in "Directory of Academy of Science Lithuanian SSR" (1948, v. 2), jubilee reports V. Mykolaitis' "The first Lithuanian book" (1948), K. Korsakas' "Development of Lithuanian book in course of 400 years" (1948) were published separately. In anniversary year the first Lithuanian book and other M. Mažvydas' works were widely investigated, significance of them to linguistic science, to history of culture and broadening of literature was defined, historical development of Lithuanian book was showed.